

Ο βυζαντινός πολιτισμός και η Ευ

Της **ΜΑΡΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΘΟΥ**

S. Lippér: «Ιστορία του βυζαντινού πολιτισμού». Μετάφραση: Ζαννής Ψάλτης. Εκδόσεις «Γκοβόστη», 1999, σελ. 286.

ΙΣΤΟΡΙΑ Ο Στούρε Λινέρ είναι γνωστός

στο ελληνικό κοινό από το σημαντικό βιβλίο του «Μια Σουηδέζα στην Ελλάδα του 19ου αιώνα», (εκδ. «Προσκήνιο», 1998), που αναφέρεται στις οδοιπορικές και πνευματικές περιπλανήσεις στην Ελλάδα του 19ου αιώνα, μιας διανοούμενης και ανήσυχης φεμινίστριας, της Σουηδέζας Φρεντρίκα Μπρέμερ. Σχολιάζοντας τα ενδιαφέροντα αποσπάσματα από το ημερολόγιο της Μπρέμερ, ο Λινέρ με οξυδέρκεια, αλλά και με περισηγή αγάπη, πραγματοποιεί τις δικές του προσεγγίσεις στα ιστορικά και πολιτικά γεγονότα που διαμόρφωσαν το σύγχρονο πρόσωπο της Ελλάδας. Ομως πέρα από αυτό, ο Στούρε Λινέρ, επίτιμος καθηγητής της Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο της Ουψάλας, θεωρείται από τους πλέον διαπρεπείς φιλέλληνες της Σουηδίας, όχι μόνο γιατί αγαπά την Ελλάδα, αλλά γιατί μελέτησε σε βάθος την αρχαία ελληνική και βυζαντινή ιστορία και έγραψε σημαντικά έργα για τον Όμηρο, την Άννα Κομνηνή, τον Μιχαήλ Ψελλό, τον Αισχύλο. Την αγάπη του για την Ελλάδα υπερφανεύεται να λέει ότι του την ενέπνευσε η Ελληνίδα γυναίκα του Κλειώ, που τον μύπησε στο ελληνικό πνεύμα. Είναι γνωστή η συμβολή του στην απόφαση της Σουηδικής Ακαδημίας για την απονομή του Νομπέλ στο Σεφέρη.

Στον τόμο «Ιστορία του Βυζαντινού Πολιτισμού» επιχειρεί μια τομή στο ιστορικό γίγνεσθαι της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αλλά και στη γένεση του πολιτισμού ως έκφρασης ζωής και παιδείας, στα βαθιά θρησκευτικά ριζώματα που διαμόρφωσαν τη θεοκρατική αντίληψη, αλλά και

τη συνείδηση της ισχύος. Με άξονα τον υψηλό πολιτισμό στις τέχνες και τα γράμματα που αναπτύχθηκε στους κόλπους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ο Λινέρ επιχειρεί να διαχωρίσει τον πολιτισμό της αρχαιότητας, υποστηρίζοντας ότι το αρχαίο πνεύμα διαφυλάχθηκε εκεί για να δημιουργήσει την αναγεννησιακή άνθηση της Δύσης, με βασική επιρροή τις ιδέες του Πλάτωνα, μετά την πτώση του Βυζαντίου. Πιστεύει πως μόνο στη γλώσσα δεν υπάρχει καμιά «διακοπή» από την αρχαιότητα μέχρι τις νεότερες εποχές. «Υπάρχει μια συνοχή που δεν έχει το αντίστοιχο της σε κανένα άλλο ινδοευρωπαϊκό λαό». Και ε-

πισημαίνει: «Η ζωτική σημασία της γλώσσας σε έναν πολιτισμό είναι αδιαμφισβήτητη... μας βάζει στον πειρασμό να διακρίνουμε κάποιο είδος σχέσης ανάμεσα στα εποχές που δημιούργησαν τον Παρθενώνα και την Αγία Σοφία».

Θα ήθελα να σημειώσω εδώ πως το Βυζάντιο αποτελεί μια ιστορική συνέχεια που συνδέει την αρχαιότητα με τη σύγχρονη Ελλάδα. Οσο διαφορετική και αν ήταν η αντίληψη του πολιτισμού που αναπτύχθη

κε στις δύο περιόδους, η γλώσσα ήταν η δύναμη της συνοχής του, αυτή η συνεχιζόμενη γλώσσα από τον Όμηρο έως τις μέρες μας. Γιατί η γλώσσα συμβαδίζει με τον πολιτισμό, τον διαμορ-

φώνει και διαμορφώνεται από αυτόν. Αλλωστε, μην ξεχνάμε πως η Αγία Σοφία πάνω στα ερείπια του ναού του Απόλλωνα κτίστηκε.

Το πρώτο μέρος του τόμου αναφέρεται στην περίοδο από τον Μ. Κωνσταντίνο έως την εποχή που το Ισλάμ γίνεται ισχυρή δύναμη γύρω στα 650 μ.Χ. Με τον γενικό τίτλο «Η μετάβαση από την κοινωνία της ύστερης αρχαιότητας στην κοινωνία του Μεσαίωνα», το πρώτο μέρος αναφέρεται στη δημιουργία του προσώπου του βυζαντινού αυτοκράτορα, που λειτουργούσε ως «εκπρόσωπος του Χριστού», αλλά και ως «κοσμικό σύμβολο». Στη συνέχεια επισημαίνει την αποδοχή της κλασικής διδασκαλίας από τον Βασίλειο και τους άλλους Καππαδόκες Πατέρες και το γεγονός ότι η Εκκλησία δεν απέσυρε τα κλασικά κείμενα από το πρόγραμμα διδασκαλίας, με αποτέλεσμα, για διακόσια χρόνια, χριστιανοί και μη χριστιανοί να σπουδάζουν στα σχολεία μαζί χωρίς προστριβές.

Οι τέχνες

Είναι γνωστό πως η τέχνη που αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο ήταν κυρίως αγιογραφική. Ο Λινέρ μιλάει με δεξιοτεχνία για τη γένεση αυτής της μεγάλης τέχνης, για το πόσο σύμφυτη ήταν της μουσικοπάθειας που υπήρχε στον δημόσιο και καθημερινό βίο των Βυζαντινών. Οι νεοπλατωνικοί και ιδιαίτερα οι θεωρίες του Πλωτίνου ήταν «οι κυριότεροι ανταγωνιστές του χριστιανισμού» που όμως επιβλήθηκαν και έδωσαν στην ιδέα του κάλλους τη διάσταση των αιώνων αξιών. Με μεγάλο σεβασμό μιλάει για την εκκλησιαστική ποίηση που αναπτύχθηκε τον 5ο και τον 6ο αιώνα, ιδιαίτερα για την ποίηση του Ρωμανού του Μελωδού, επισημαίνοντας πως όταν ο Ελύτης έγραψε το «Άξιον Εστί», «του έδωσε τη μορφή της λειτουργικής σύνθεσης στο πνεύμα του Ρωμανού».

Αντίθετα με την εκκλησιαστική, η κοσμική ποίηση δεν ανα-

Μελέτημα του Σουηδού συγγραφέα Στούρε Λινέρ, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Ουψάλας.

Τμήμα από τη Φιλοξενία του Αβραάμ. Παρεκκλήσιο της Παναγίας στην Πάφο. Ανατολικός τοίχος. 1176-1180.

02 | 2001 ΕΥΡΩΠΗ

πτύχθηκε εξαιρετικά. Ο Γεώργιος Πισίδης, που έζησε τον καιρό του αυτοκράτορα Ηράκλειου, προσπάθησε να συγκεράσει το ιερό στοιχείο με το κοσμικό. Η αρχαία διάκριση ανάμεσα στην επική, τη λυρική και τη δραματική ποίηση, που είχε αρχίσει να χάνεται από την αλεξανδρινή εποχή, τώρα εξαφανίζεται τελείως.

Το κεφάλαιο «Οι “σκοτεινοί” αιώνες» καλύπτει την περίοδο έως το 850 και αναφέρεται στην επικράτηση της ιδέας της θρησκευτικής κοινωνίας έναντι της κλασικής αντίληψης. Το κεφάλαιο «Ανόρθωση και ενοποίηση» καλύπτει την περίοδο έως το 1000 και ακολουθούν το «Ανατολή και Δύση – το κράτος της Νικαίας» και το «Η τελική κατάρρευση».

Εκείνο που κάνει ξεχωριστό το βιβλίο είναι η θέση του έναντι της μοίρας του βυζαντινού πολιτισμού, που για αρκετούς αιώνες γνώρισε την αγνόηση ή και την περιφρόνηση των Δυτικών, όπως αυτή του Lecky στην «Ιστορία των Ευρωπαϊκών Ηθών». Ο Λινέρ επισημαίνει την επίδραση που είχε ο βυζαντινός πολιτισμός στις χώρες της Ευρώπης έως τον μακρινό Βορρά της πατρίδας του. Επισημαίνει τους ποιητές και συγγραφείς που εμπνεύστηκαν από το Βυζάντιο, όπως ο Γέιτς, ο Σουηδός Γκούναρ Εκελεφ, ο Φινλανδός Πάαβο Χάαβικο. Οι «διά Χριστόν σαλοί», οι ιεροί τρελοί, δεν ενέπνευσαν μόνον του Ντοστογιέφσκι, τον Τολστόι και τον Γκόγκολ, γράφει, αλλά και τον Σουηδό συγγραφέα Λαρς Γίλενστεν. Επισημαίνει ακόμη την επιρροή του νομοθετικού *cogrus* του Ιουστινιανού στον δυτικό κόσμο, αλλά και το πνεύμα πλήθους άλλων λογίων όπως του Ιωάννη Δαμασκηνού, του Γεωργίου Πλήθωνα Γεμιστού, του μεγάλου ποιητή Συμεών του Θεολόγου, του Βησσαρίωνα κ.ά. Με αυτήν την έννοια, θεωρεί πως ο βυζαντινός πολιτισμός αποτελεί μέρος της ιστορίας της Ευρώπης.